

قلعه دختر

دکتر فاطمه مدرّسی

استاد دانشگاه ارومیه

نسرین سیفی

کارشناس ارشد زبان و ادبیات فارسی

www.ketab.ir

سرشناسه	: مدرسی، فاطمه، ۱۳۳۵-
عنوان و نام پدیدآور	: قلعه دختر / فاطمه مدرسی، نسرين سيفی.
مشخصات نشر	: تهران: چاپار: اساطير پارسی، ۱۴۰۰.
مشخصات ظاهري	: ۱۸۲ص: مصور(بخشی رنگی)، نقشه.
شابک	: ۹۷۸-۶۲۲-۷۵۶۰-۲۲-۰
وضعیت فهرست‌نویسی	: فیبا.
یادداشت	: کتابنامه: ص. ۱۸۲-۱۷۷.
موضوع	: قلعه‌ها -- ایران.
موضوع	: Castles -- Iran.
موضوع	: قلعه‌ها -- ایران -- تاریخ.
موضوع	: Castles -- Iran -- History.
موضوع	: ایران -- آثار تاریخی.
موضوع	: Iran -- Antiquities.
شناسه افزوده	: سيفی، نسرين، ۱۳۵۸ -
رده‌بندی کنگره	: DSR۱۳
رده‌بندی دیویی	: ۹۵۵/۰۰۴۳
شماره کتابشناسی ملی	: ۸۶۸۲۹۳۸

تهران: ۸۸۸۹۹۶۸۰ - ۹۷۸۶۰۲۱۴

قلعه دختر

دکتر فاطمه مدرسی و نسرين سيفی، ویراستاران دکتر نقی زرین تره و دکتر هیرو عیسوی

چاپ اول: ۱۴۰۰ شمارگان: ۱۰۰۰

صفحه‌آرایی: ندا هوشمند

شابک ۹۷۸-۶۲۲-۷۵۶۰-۲۲-۰ ISBN 978-622-7560-22-0

حق هرگونه چاپ و انتشار محفوظ است.

قیمت: ۵۸۰۰۰ تومان

فهرست

۱۱		مقدمه
۱۳		فصل اول. قلعه
۱۶		تاریخچه ساخت قلعه در ایران
۲۳		معماری قلعه‌های ایران
۲۶		شیوه پارسی
۲۷		معماری پارتی
۲۹		قلعه‌ها
۳۳		انواع قلعه‌های کوهستانی
۳۶		مضالح ساختمانی قلعه‌ها
۴۰		شیوه تسخیر قلعه‌ها
۴۴		قلعه دختر
۴۶		مشخصات قلعه دخترها
۵۷		قلعه‌های نظامی
۶۹		قلعه پسر
۷۳		فصل دوم. قلعه دختران ایران
۷۳		آذربایجان شرقی
۷۳		۱. قلعه و غار قیزلارقالاسی مراغه
۷۴		۲. قلعه دختر (قیزقالاسی) میانه
۷۷		آذربایجان غربی
۷۷		۱. قرقاپان نکاب
۷۸		۲. تپه قرقلعه مهاباد
۷۸		اصفهان

مقدمه

ایران، سرزمین آریایی هاست، مردمانی از تبار خورشید و باران، با بیابان‌ها، جنگل‌ها، کوه‌های پر برف و دره‌های سرسبز و پر بار، جایی که درختان سیب و نخل‌های خرما به فاصله چند کیلومتری یکدیگر می‌رویند. سرزمینی نسبتاً مرتفع در آسیای غربی با حدود ۲۶۰۰۰۰۰ کیلومتر مربع مساحت. فلات ایران از غرب به شرق، از رودهای دجله و فرات تا دره رود سند و پالمیر و از شمال به جنوب از دریای خزر و بیابان توران و رود جیحون تا خلیج پارس و اقیانوس هند ممتد است (مشکور، ۱۳۷۱: ۹). سه رشته کوه سرافراز این کشور اهورایی را همچون نگینی در میان خویش محصور داشته‌است. کوه‌هایی که بالای آنها به حدود ۵۵۰۰ متر می‌رسد. کناره‌های کوهستانی این فلات، در غرب با کوه‌های زاگرس، در شمال با کوه‌های البرز و در شرق با کوه‌های سلیمان نمایان است. این رشته کوه‌های کناره‌ای در شمال غرب به گراندکوه ارمنستان و در شمال به کوه‌های هندوکش متقارن هستند. کوه‌های قفقاز و رودکورا مرز شمال غربی فلات ایران می‌باشد. (فهیمی، ۱۳۸۱: ۱۷)

در مرکز ایران دو کویر قرار دارد. به‌طور کلی فلات ایران هر چه از محیط به مرکز نزدیک می‌شود، تدریجاً پست‌تر می‌گردد و در حالی که بلندی قله‌های این فلات‌ها به تفاوت از هزار تا دوهزار متر می‌رسد، ارتفاع فرورفتگی‌های مرکز از سطح دریا به پانصد متر تقلیل می‌یابد (پازوکی، ۱۳۷۶: ۳۲). در شمال ایران نیز در کرانه‌های دریای خزر، جنگل‌های متراکم گرم و مرطوبی قرار دارد که گاه در آن

(مناطق شمالی) ارتفاع باران به ۱۵۰ سانتیمتر می‌رسد و این درحالی است که در برخی مناطق دیگر حتی از وزش اندک نسیمی هم خبری نیست.

بناها در این سرزمین به خاطر تنوع آب و هوایی دارای طرح‌های متفاوتی می‌باشند: از سقف‌های شیروانی شمال ایران تا بادگیرهای بلند یزد، از قصرهای سنگی ساخته شده در دشت‌ها همچون تخت جمشید تا قلعه‌های صعب‌العبور در دل کوه‌ها چون قلعه الموت. تنوع ساخت و ساز بناها، شگفتی‌هایی در این سرزمین به وجود آورده که هنوز هم بعد از سال‌ها چشمان مشتاق بینندگان را در پی خود می‌کشد. ویژگی‌های محیطی و جغرافیایی در فرهنگ ایران نیز مؤثر بوده‌است.

فرهنگ‌های بومی و محلی در این سرزمین پهناور، اسطوره‌ها و افسانه‌های بسیاری را شکل داده‌اند. افسانه‌هایی که در میان خشت‌های خانه‌ها و سرستون‌های سنگی قصرها و کاخ‌ها نیز نفوذ کرده و با خاک و آب این سرزمین عجین شده‌اند. یکی از این بناها که با اسطوره‌ها و افسانه‌ها درهم آمیخته‌است «قلعه دختر»ها می‌باشند. این قلعه‌های صعب‌العبور که در دل کوه‌ها ساخته شده‌اند، چون زنان همیشه پوشیده ایرانی که حتی بر دیوارنگاره‌های تخت جمشید نیز خود را به رخ نکشیده‌اند، از چنان غموضی برخوردارند که کسی به‌طور قطع و یقین به راز ساخته شدن آنها پی نبرده‌است.

در این پژوهش بر آنیم تا در باب قلعه دخترها، وجه تسمیه و علل ساخت این بناهای دیرپا در ایران و برخی کشورها به بررسی و مذاقه پردازیم. این قلعه‌ها که در سراسر ایران پراکنده‌اند روزگاری محلی بودند که زندگی در بطن آنها در جریان بوده‌است. این عجوزگان پیر که از طراوت دوران دوشیزگی بازمانده‌اند، هنوز هم دست نیافتنی‌ترین ابنیه ایران هستند. گویی دستی نامریی صیانت از این عجوزگان را عهده‌دار شده‌است تا این دختران بلندی‌های بادگیر به آسودگی در پناه پدر آسمانی و مادر زمینی خویش بیارامند.

از زحمات دوست بسیار عزیز و نازنین سرکار خانم تفضلی و جناب آقای محمدی بزرگوار در نشر این کتاب قدردانی و سپاسگزاری می‌نمایم.

فاطمه مدرّسی استاد دانشگاه ارومیه

نسرین سیفی کارشناس ارشد زبان و ادبیات فارسی